

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІЯЛЬНОСТІ ДИТЯЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЯК ВАЖЛИВА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Романовська Л.,
м.Хмельницький

Базовою основою сучасної педагогічної концепції дитячого колективу є поняття колективу виховуючого.

Колективи, що продукують соціальні і виховні впливи є інституціональними. Вони створюються і функціонують як наслідок реалізації необхідності розв'язання різноманітних соціально-педагогічних завдань.

Серед виховних колективів чітко виділяються особливостями своєї соціально-педагогічної діяльності дитячі громадські об'єднання. На нинішньому етапі розвитку суспільства дитячий рух стає важливим і унікальним інститутом соціалізації підростаючого покоління, який не лише доповнює вплив сім'ї, школи та інших соціальних інститутів, але й став самодостатнім соціально-виховним феноменом, що успішно реалізує завдання формування гармонійно розвинутої особистості. Саме в дитячих спілках задовольняються потреби дітей та підлітків у спілкуванні, спільній діяльності творчо-розвиваючого характеру, в реалізації різноманітних інтересів та потреб. Їхня діяльність сприяє більш гармонійному включенню дітей і підлітків в життя суспільства, дозволяє набутти позитивного досвіду соціальної взаємодії і діяльності, виробити навички колективної праці.

Результати аналізу проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що участь в різноманітних дитячих громадських об'єднаннях – це ступінь до повноцінної громадської діяльності, школа виховання майбутніх активних громадян, становлення лідерів. До того ж, позитивно орієнтована соціальна діяльність дитячих форкань захищає їх членів від негативних впливів, запобігає асоціальній поведінці.

Незважаючи на перспективний соціально-педагогічний потенціал, все ж в цілому діяльність багатьох дитячих громадських об'єднань має дещо хаотичний і навіть беззмисловий характер. Це ставить на порядок денний необхідність розробки теорії і практики педагогічного супроводу роботи зазначених об'єднань.

У цьому контексті опорою має стати теорія дитячого колективу. В.Сухомлинський, Ф.Брюховецький, С.Іванов, Т.Коннікова, М.Погодін, Н.Панова, Б.Ширвінд та інші, спираючись на ідеї А.Макаренка, створили на практиці різні варіанти системи виховної роботи з дитячим колективом. На підставі аналізу їхніх праць можна зробити такі висновки:

- дитячий колектив як соціальну спільноту характеризує не лише єдність мети і діяльності, але й єдність пов'язаних з цією єдністю переживань і суджень дітей;
- процес розвитку і функціонування дитячого колективу не може бути рівномірним. Для нього характерними є чергування періодів високої активності та відносної бездіяльності. Ці періоди взаємопов'язані і взаємообумовлені;
- розвиток колективу пов'язаний не лише з реалізацією його завдань, але й з напрацюванням і закріпленням певних традицій, обрядів, ціннісних орієнтацій;
- зміст і багатогранність форм життєдіяльності дитячого колективу, розвинутість і розмаїття органів його самоуправління знаходяться у прямій залежності;
- організація педагогічно доцільної життєдіяльності колективу – умова, необхідна для перетворення його в суб'єкт виховання по відношенню до кожної дитини.

У результаті досліджень різних вчених у педагогічній літературі були сформульовані основні положення, які характеризують дитячий колектив як мету і об'єкт педагогічних впливів, визначена система виховної роботи по його згуртуванню і розвитку, склалась методика виховної роботи у зазначеній структурі. Це дозволяє стверджувати наступне. Дитячий колектив не може розвиватися, рухатися по шляху перетворення не соціально-педагогічну систему, якщо перед ним на стоїть спільна мета, яку всі члени колективу сприймають як життєво важливу перспективу, заради якої вони вступають у спілкування, об'єднують свої зусилля, долають труднощі. Реалізуючи перспективні завдання, колектив набуває якісно нової сутності, стає спроможним вирішувати більш складні завдання.

Концепція перспективних ліній лежить в основі теорії і практики колективного виховання і є важливою фундаментальною основою побудови теорії і практики соціальної педагогіки дитячих громадських об'єднань.

Реалізуючи певну роль в процесі колективної діяльності, підліток вступає в контакти з колективом, з окремими його членами. На процес його соціального розвитку здійснює вплив як зміст діяльності, так і характер її організації.

Спільна мета у спільній діяльності, спілкування членів дитячих спілок, які реалізують адекватні цій діяльності соціальні ролі, приводять до встановлення системи ділових зв'язків між дітьми, між колективом дитячого громадського

об'єднання і оточуючим його соціальним середовищем. На цій основі виникає сітка ділових стосунків або, як назвав їх А.Макаренко, відносин відповідальної залежності. Вони відіграють важливу роль як у згуртуванні колективу, так і в соціальному розвитку членів дитячих формувань. Включаючись в ці відносини, будучи їх об'єктом, носієм і суб'єктом, підліток набуває відповідний соціальний досвід. Природно, що такі стосунки не народжуються стихійно, а є результатом педагогічно доцільно організованої колективної діяльності членів дитячих громадських об'єднань.

Аналіз досвіду колективного виховання і результатів спеціально проведених досліджень (А.Вайсбург, М.Виноградова, І.Перівін, О.Пермяков, Л.Чернишенко та ін.) дозволяє сформулювати умови педагогічно доцільної організації спільної діяльності школярів, від яких залежить виховна ефективність стосунків між членами дитячих формувань. До них ми відносимо:

- 1) інтеріоризацію всіма членами об'єднання тієї перспективи, на здійснення якої повинна бути спрямована вся колективна діяльність;
- 2) максимальна опора на принцип взаємодоповнення і взаємозбагачення;
- 3) удосконалення структури діяльності членів об'єднання за рахунок включення в неї різноманітних за своїм змістом і характером видів (у відповідності з віковими особливостями дітей та підлітків) та інтеграції їх в єдину діяльність колективу дитячої спілки;
- 4) вихід за межі інтересів і потреб свого колективу, включення дітей в діяльність, спрямовану на удосконалення оточуючого їх мікро середовища, на соціально значущі і суспільно корисні справи;
- 5) опора на дитяче самоуправління.

Вважаємо, що особлива увага при побудові педагогічного супроводу діяльності дитячих громадських об'єднань має бути приділена малим неформальним групам або мікро групам емоційно-психологічного характеру (дружніх і приятельських), кожна з яких включає, як правило невелику кількість дітей, які відчувають одні до одних почуття взаємної симпатії і дружби. Разом з тим не всі члени дитячої спілки входять в емоційно-психологічні мікро групи. Одні діти можуть мати дружні або приятельські зв'язки поза даного колективу, інші – взагалі не мати таких зв'язків. Серед них можуть бути підлітки, які не відчувають особливої потреби у спілкуванні, а також несміливі діти, що не вміють вступати у спілкування з цікавими для них ровесниками.

Малі неформальні групи займають різне положення в колективі. Майже в кожній з них є група, що користується авторитетом, відрізняється ініціативою в різних видах діяльності дитячої спілки.

У дитячій організації можуть бути і такі групи, авторитет яких є ситуативним. Зустрічаються і групи, що займають дещо відмінну, від усіх інших, позицію, замкнуті в сфері своїх інтересів. Якщо ціннісні орієнтації цих груп не суперечать загальній стратегії статутної діяльності дитячого громадського об'єднання, то всі інші члени зазначеного формування відносяться до цього толерантно. Поряд з тим в колективі можуть утворитися угруповання, що почнуть ворогувати одна з одною або переслідуватимуть власні цілі. Це безперечно відіб'ється на єдності та згуртованості колективу дитячої спілки, може привести до її розпаду.

У тих випадках, коли група є носієм позитивних соціальних цінностей, коли вона референтна для всього колективу, її вплив збагачує процес соціального виховання у дитячій організації, доповнюючи і поглиблюючи вплив на неї колективу в цілому як соціальної спільноти. За рахунок таких груп збагачується життя всього колективу.

Проблема організації педагогічного супроводу діяльності дитячої спілки полягає і в тому, що вплив неформальних груп може не співпадати з впливом колективу в цілому. У підсумку діти в одних умовах можуть вести себе у відповідності із санкціонованими колективом нормами, а в інших – у відповідності з нормами, виробленими в тій групі. Яка є для них референтною. Природно, що в таких випадках процес соціального розвитку особистості в дитячій спілці є може бути оптимальним.

Результати дослідження різних науковців засвідчують, що в ряді випадків у дитячих колективах можуть виникати і такі ситуації, коли окремі соціально-психологічні групи є носіями більш високого порядку духовних цінностей, ніж колектив в цілому. Між такою групою і колективом може виникнути конфлікт, що негативно впливає і на дітей, що входять в групу, і на дитячу організацію в цілому. Можливі й інші варіанти балансу міжособистісних стосунків вибіркового ха-

рактеру в дитячому колективі. Одні з них посилюють і збагачують його вплив на дітей, інші послаблюють, а інколи зводять і на нівець.

Вибіркові відносини в колективі дитячої організації складаються стихійно. Поряд з тим, оскільки вони залежать від змісту й організації спільної діяльності дітей, сутності структури ділових стосунків, соціальний педагог може здійснювати певну їхню корекцію. Для того, щоб дитячі громадські об'єднання були дієвим та ефективним чинником соціалізації особистості необхідне педагогічне керівництво процесом їхнього становлення і розвитку. В Україні ж залишається нерозв'язаною проблема недостатньої підготовленості фахівців до даного виду соціально-педагогічної діяльності. Відсутність активного співробітництва соціальних педагогів з дитячими організаціями є однією з причин їхньої мало чисельності, непопулярності серед підлітків та пасивності. Однак на шляху розгортання зазначеної співпраці існують серйозні перепони. І досі не розроблено єдиної структури організації взаємодії між соціальними педагогами і лідерами дитячих спілок. Втрачено і контакти педагогічних колективів загальноосвітніх навчальних закладів з дитячими організаціями. Тому ні соціальні педагоги, ні вчителі не спроможні сьогодні виступати в ролі наставників-педагогів дитячих громадських об'єднань.

Якщо у практичному плані зазначеного співробітництва майже не прослідковується, то в теоретичному контексті вже є певні напрацювання. Так, Л.Пундик, виходячи з кваліфікаційних характеристик соціального педагога, виділяє наступні напрями його можливої діяльності в дитячій організації. До них він відносить:

- здійснення комплексу заходів і різних видів діяльності для виховання, освіти, розвитку і соціального захисту особистості в дитячих організаціях;
- вивчення психолого-медико-педагогічних особливостей членів організації та осіб, що готові до співпраці з даною організацією;
- виявлення інтересів і потреб, труднощів і проблем, конфліктних ситуацій, відхилень у поведінці суб'єктів і своєчасне надання їм соціальної допомоги і підтримки;
- посередництво між особистістю й дитячою організацією, керівництвом та установами, сім'єю, фахівцями різних соціальних служб;
- визначення завдання, форм і методів соціально-педагогічної роботи в дитячій організації, засобів вирішення особистісних і соціальних проблем;
- проведення соціально-педагогічної роботи для організації спілкування дітей і дорослих безпосередньо і дитячій організації;
- залучення до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої, творчої роботи членів організації, окремих громадян;
- вплив на розв'язання особистісних, міжособистісних, внутрішньо сімейних конфліктів, надання необхідної консультативної, психолого-педагогічної допомоги членам організації;
- сприяння участі членів організації у науковій, технічній, художній творчості, спортивній, суспільно корисній діяльності, виявленню талантів, здібностей, піклування про професійне самовизначення та соціальну адаптацію молоді;
- орієнтація дитячих організацій на виховання поваги до батьків, жінок, літніх людей, до культурно-національних, духовних, історичних цінностей України, дбайливого ставлення до навколишнього середовища [6, с.134].

Як стверджує Л. Пундик, соціальний педагог може бути залучений до таких сфер діяльності дитячої організації:

- педагогічна (педагогічна терапія, педагогічне консультування і захист, сприяння розвитку обдарованих дітей та молоді, етнічно-релігійний захист тощо);
- правоохоронна (профілактика правопорушень), соціальна підтримка різних категорій та груп членів дитячих організацій, соціально-реабілітаційна діяльність;
- психологічна (консультативно-посередницька, охорона здоров'я та пропаганда здорового способу життя, медико-реабілітаційна допомога);
- культурно-дозвілєва діяльність [6, с.265].

Натомість, російська дослідниця М.Шакурова визначає такі можливі напрями співпраці соціального педагога з дитячими громадськими об'єднаннями:

- допомога у створенні спеціальних програм для привернення уваги до проблем організації;
- створення умов для розвитку лідерського і творчого потенціалу, що сприятиме становленню особистості неповнолітньої дитини, її здатності протистояти різним негативним впливам;
- привернення уваги державних та муніципальних органів до вирішення проблем дитинства, дитячих громадських об'єднань;
- налагодження взаємодії дитячих формувань з іншими

соціальними інститутами для організації соціальної допомоги дітям і молоді;

- залучення дітей і молоді до вирішення проблем через спеціально створені органи дитячого самоуправління [7, с.196-197].

У процесі дослідження нами була розроблена модель професійної взаємодії соціального педагога з дитячими громадськими об'єднаннями. На нашу думку, до її основних складових слід віднести:

- 1) здійснення соціально-педагогічної діагностики;
- 2) організація соціально-педагогічної діяльності;
- 3) сприяння формуванню колективу в об'єднанні;
- 4) здійснення профілактичної діяльності;
- 5) організація необхідної соціально-педагогічної допомоги членам даного формування;
- 6) налагодження взаємодії з іншими соціальними інститутами, педагогічними колективами загальноосвітніх навчальних закладів;
- 7) допомога у створенні і реалізації спеціальних програм і проєктів;
- 8) налагодження діалогу з членами неформальних дитячо-юнацьких угруповань.

Зазначені складові ми розглядаємо у якості як напрямів консультативної роботи соціального педагога з лідерами дитячих формувань, так, власне кажучи, і напрямів педагогізації діяльності самих дитячих спілок.

Вважаємо, що першочерговим завданням соціального педагога є здійснення власне соціально-педагогічної діагностики. Розглядаючи її як ціле направлений збір інформації про вплив на членів дитячих громадських об'єднань соціально-психологічних, соціально-педагогічних, екологічних і соціологічних чинників ми визначали її зміст відносно дитячої спілки в цілому. При цьому увага була зосереджена на: виявленні індивідуальних особливостей, можливостей члена спілки, його соціальних потреб і ціннісних орієнтацій, потенціалу його розвитку; визначенні умов та можливостей середовища, у якому він здійснює свою життєдіяльність; розробці комплексної характеристики дитячого громадського об'єднання (мета, завдання, структура, форми і методи діяльності тощо).

Використовуючи отриману інформацію соціальний педагог накреслює цілі і завдання ймовірної співпраці з лідерами дитячих формувань, шляхом її моделювання розробляє оптимальний варіант соціально-педагогічної технології, що забезпечує досягнення прогнозованого результату.

Одним із основних напрямів роботи соціального педагога з дитячим формуванням є організації ефективної профілактичної роботи. Це в значній мірі визначається тим фактом, що більшість дитячих громадських об'єднань на надають належної уваги цьому напрямку діяльності. Тому взаємодія соціального педагога з лідерами зазначених об'єднань по налагодженню комплексної, різносторонньої, інтегрованої системи профілактичних дій є актуальною і пріоритетною.

Зміст соціально-педагогічної допомоги, яка може надаватися членам дитячих громадських об'єднань, визначається межами професійної підготовки та компетенції соціального педагога. На нашу думку, вона може полягати у допомозі в розв'язанні особистісних і міжособистісних проблем, наданні необхідної консультативної психолого-педагогічної допомоги членам спілки, здійсненні корекції соціальної поведінки даної категорії клієнтів, створенні умов для розвитку творчого потенціалу членів дитячих формувань, сприянні їхньому соціально-правовому захисту.

Дуже важливою складовою співробітництва соціального педагога з лідерами дитячих формувань є допомога у налагодженні ефективної соціально-педагогічної діяльності дитячих організацій, залучення їх до участі у волонтерському русі. Ю.Поліщук, обґрунтовуючи органічну єдність соціально-педагогічної діяльності сучасних молодіжних громадських об'єднань (до складу яких він зараховує і дитячі організації у вигляді різновікових формувань) з процесом соціалізації, визначає останню як «двобічний процес, який включає в себе як інтеріоризацію індивідом морально-етичних цінностей спілки молоді шляхом увіходження в діяльність спілки, в систему її міжособистісних відносин і взаємозв'язків, так і в процес активної участі індивіда у соціально-педагогічній діяльності, ідентифікацію себе з молодіжною організацією» [5, с.99].

Стратегічно важливою є надання допомоги керівництву дитячих спілок у створенні і реалізації довго-тало-короткострокових програм і проєктів. Це вимагає пошуку джерел відповідного фінансування. На нашу думку, стратегія їхньої розробки повинна виходити із таких основних напрямів. Це:

- соціальний захист дітей і підлітків, які перебувають у складних життєвих ситуаціях;
- формування установки на здоровий спосіб життя, профілактика вживанню наркотичних речовин;

- формування гуманістичного світогляду, підтримка творчих ініціатив дітей та підлітків;
- формування лідерських якостей та правової культури дітей та підлітків;
- всебічний розвиток творчих здібностей, сприяння формуванню інтелекту.

Не менш важливим є і допомога дитячим спілкам у налагодженні взаємодії з іншими соціальними інститутами, і, насамперед, з педагогічними колективами загальноосвітніх навчальних закладів. Зазначений напрям соціально-педагогічної роботи повинен полягати: у інформуванні учнів і школярів про діючі в даному населеному пункті дитячі громадські об'єднання, організації конкретних заходів спільно з керівництвом загальноосвітніх шкіл, налагодженні зв'язків з батьками, залучення учнів до дитячих спілок.

Як зазначає у цьому контексті Н.Лавриченко, «взаємодія школи з дитячим та юнацькими організаціями має стати одним з провідних напрямів її організаційної діяльності у сфері педагогічного керівництва соціалізацією юнацтва» [4, с.318].

Центральним завданням соціального педагога повинно стати сприяння дитячій спілці у формуванні колективу.

Про рівень розвитку колективу в дитячій організації можуть свідчити: самостійне висунення соціально значущих цілей і досягнення їх на основі самоврядування; мобільність при виконанні колективних справ і доручень; прагнення до вирішення більш складних завдань, активна участь кожного члена спілки у їхньому розв'язанні; сформоване почуття відповідальності за колективну справу; бажання членів організації якомога більше часу проводити разом, отримуючи при цьому задоволення від спілкування, участі у реалізації проектів і програм спілки; готовність допомогти слабшому, поважання честі і гідності кожного, його особистої думки; здатність до порозуміння без сварок і образ.

Таким чином, налагодження ефективного педагогічного супроводу діяльності дитячих громадських об'єднань є безсумнівно важливою проблемою, яка все ще чекає свого вирішення.

Література та джерела

1. Айсмонтас Б.Б. Психолого-педагогические условия использования форм и методов обучения руководителей детских и юношеских объединений: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Б.Б.Айсмонтас. – М., 1991. – 156с
2. Бобрышов С.В. Взаимосвязь теоретической и практической подготовки студентов к работе с детскими общественными объединениями: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / С.В.Бобрышов. – Санкт-Петербург, 1992. – 179с
3. Волохов А.В. Вариативно-программный подход к социализации личности ребёнка в деятельности детских организаций: автореф. дисс. ... д-ра пед. наук: 13.00.05 / А.В.Волохов. – Ярославль, 1999. – 32с
4. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы: монографія / Н. М. Лавриченко. – К.: ВіРА ІНСАЙТ, 2000. – С.318
5. Поліщук Ю.Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні: монографія / Ю.Й.Поліщук // За ред. Н.Г.Никало. – Тернопіль:ТНПУ, 2005. – С.99
6. Пундик Л.Є. Теоретичні засади підготовки майбутнього соціального педагога до роботи з дитячо-молодіжними громадськими організаціями України / Л.Є.Пундик // Соціальна робота в Україні на початку XXI століття: проблеми теорії і практики: Мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. (29-31. 10. 2001 р.). – Частина 1. – К., 2002. – С.134, 265
7. Шакурова М. Методика и технология работы социального педагога / М.Шакурова. – М.:Академия. 2002. – С.196-197

В статті розглядається проблема організації педагогічного супроводу діяльності дитячих громадських об'єднань; аналізуються особливості, форми та методи ефективного співробітництва соціального педагога з лідерами дитячих формувань; визначаються перспективні напрямки посилення ефективності процесу соціалізації і соціального виховання членів дитячих громадських об'єднань.

The author of the article has considered the issue of pedagogical support of the non-governmental children's organizations. Features, forms and methods of effective collaboration of social pedagogue with leaders of children's units have been analysed. Perspective ways to strengthen the effectiveness of socialization process and social education of the members of children's organizations have been determined.